

માગશર વદ ૧૩, બુધવાર તા. ૨૭-૧૨-૧૯૭૮.
વચનામૃત-૪૧૨ થી ૪૧૩, પ્રવચન-૧૭૧

મરણ તો આવવાનું જ છે જ્યારે બધુંય છૂટી જશે. બહારની એક ચીજ છોડતા તને દુઃખ થાય છે, તો બહારના બધાંય દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ એક સાથે છૂટતા તને કેટલું દુઃખ થશે ? મરણની વેદના પણ કેટલી હશે ? ‘મને કોઈ બચાવો’ એમ તારું હૃદય પોકારતું હશે. પણ શું તને કોઈ બચાવી શકશે ? તું ભલે ધનના ઢગલા કરે, વૈદ્ય-દાકતરો ભલે સર્વ પ્રયત્ન કરી છૂટે, ટોળે વળીને ઊભેલા સગાસંબંધીઓ તરફ તું ભલે દીનતાથી ટગર ટગર જોઈ રહે, તો પણ શું કોઈ તને શરણભૂત થાય એમ છે ? જો તે શાશ્વત સ્વયંરક્ષિત જ્ઞાનાનંદસ્વરૂપ આત્માની પ્રતીતિ-અનુભૂતિ કરી આત્મ-આરાધના કરી હશે, આત્મામાંથી શાંતિ પ્રગટ કરી હશે, તો તે એક જ તને શરણ આપશે. માટે અત્યારથી જ તે પ્રયત્ન કર. ‘માથે મોત ભમે છે’ એમ વારંવાર સ્મરણમાં લાવીને પણ તું પુરુષાર્થ ઉપાડ કે જેથી ‘અબ હમ અમર ભયે, ન મેરેંગે’ એવા ભાવમાં તું સમાધિપૂર્વક દેહત્યાગ કરી શકે. જીવનમાં એક શુદ્ધ આત્મા જ ઉપાદેય છે. ૪૧૨.

૪૧૨ વચનામૃત. ‘મરણ તો આવવાનું જ છે...’ સર્વ છૂટવાનું છે. આહા..હા..! ‘બહારની એક ચીજ છોડતા તને દુઃખ થાય છે, તો બહારના બધાંય દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ...’ બહારના બધા દ્રવ્ય, બધા ક્ષેત્ર, બધા કાળની દશાઓ આદિ પરની, બધાના ભાવ એક સાથે છૂટતાં ‘તને કેટલું દુઃખ થશે ?’ શરીર મારું છે જે માનવું એને કઠણ પડે છે, નથી મારું એમ, મારું માનવું એને ઠીક પડે છે. આહા..હા..! એમ શરીરના

સંબંધીઓ એ મારા સંબંધીઓ છે. આહા..હા..! છૂટવા ટાણે એક ચીજ છૂટતાં દુઃખ થાય તો બધું છૂટતા તને કેટલું દુઃખ થશે ? આહા..હા..! ભાષા છે ચાર ? ‘બધાંય દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ એક સાથે છૂટતા તને કેટલું દુઃખ થશે ?’

‘મરણની વેદના પણ કેટલી હશે ?’ પર સાથે જ્યાં એકત્વબુદ્ધિ છે... આહા..હા..! એક ઠેકાણે કહ્યું હતું ને કે તને સ્થિરતાથી બધું ભલે ન છૂટે તો શ્રદ્ધાથી તો છોડ. આહા..હા..! મારું કોઈ નથી, રાગનો કણ પણ મારો નથી. હું ચૈતન્ય જ્ઞાનાનંદ જ્ઞાયક સ્વરૂપ (હું). એ સિવાય રાગનો કણ કે રજકણ મારો નથી, મારામાં નથી, એમાં હું નથી. એ તો છોડ એમ કહે છે. સ્થિરતા થઈને અસ્થિરતા છૂટે એ વળી જુદી. પણ શ્રદ્ધામાં આ આત્મા આનંદ છે, જ્ઞાન સ્વરૂપ છે અને એ સિવાય રાગનો કણ ને રજકણ પણ પર છે, એમ શ્રદ્ધાથી તો છોડ નહિતર તને દુઃખ થશે. આહા..હા..! શ્રદ્ધામાંથી એ પર છે એમ ન છૂટશે તો છૂટવા કાળે.. આહા..હા..! તારી નજરું ત્યાં જ રહેશે. તને પીડા થશે દુઃખની, એકત્વબુદ્ધિની. આહા..હા..!

‘મરણની વેદના પણ કેટલી હશે ? ‘મને કોઈ બચાવો’ એમ થશે એને...’ કોણ બચાવે ? આહા..હા..! ‘એમ તારું હૃદય પોકારતું હશે.’ એનાથી છૂટવું તને ન ગમે. કેમ કે એકત્વબુદ્ધિ છે એટલે. અને છૂટવાના ભણકાર બધા વાગશે, ડોક્ટરો પણ એમ કહે કે હવે રહી શકશે નહિ.

મુમુક્ષુ :- ડોક્ટર કહે કે આઠ દિવસ ચાલે એટલું લોહી છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હવે થોડું ચાલશે, આ તો આમ છે ને બધી વાતું કરે. આહા..હા..!

‘હૃદય પોકારતું હશે. પણ શું તને કોઈ બચાવી શકશે ?’ આહા..હા..! ત્યાંથી આ ઉઠતા હતા ને જ્યારે ‘પાલેજ’થી, છોકરાઓ છે ને બધા ત્યાં. નાનાએ એક ગાયન બનાવ્યું હતું એણે. મને કોઈ બચાવો રે. ઈ એમ કે આ સમવસરણ વિખાય છે, આ ચાલ્યા જશે. એમ. બહુ કરુણાજનીક ભાષા બોલી હતી. નાનો છે.

અહીં તો મને કોઈ બચાવો એટલે આ દેહ છૂટે છે એમાંથી કોઈ બચાવો. આહા..હા..! તે દિ’ જુઓને ભાઈનું ‘રાજકોટ’માં. (સંવત) ૧૯૯૯માં. કહણ્યું કુટુંબ ભેગું થયેલું. આખો ઓરડો ભરાય ગયેલો અને પોતે નવી પરણેલા... છેલ્લી સ્થિતિ, ન્યુમોનિયા થયા. આહા..હા..! બે આંખમાં આસું ચાલ્યા જાય. બધું કુટુંબ ભેગું થયેલું

આહા..હા..! શું થાય ? આહા..હા..! છૂટવાના પ્રસંગમાં કોણ છોડાવે ? એમાં કોણ એને રાખે ? આહા..હા..!

‘તું ભલે ધનના ઢગલા કરે, વૈદ્ય-દાકતરો ભલે સર્વ પ્રયત્ન કરી છૂટે,...’ દાકતરો આવ્યા આ તો. વેદ્ય ને દાકતર બેય આવ્યા છે. આહા..હા..! ‘વેદ્ય ને દાકતરો ભલે સર્વ પ્રયત્ન કરી છૂટે...’ આહા..હા..! આ કમળામાં મરી ગયા ને ? આ બે જણા. પૈસાવાળા છે હવે એની દીકરી એક જ પાછી એને. એના જમાઈને કમળો થયો. ચાર દિ’ ને પાંચ દિ’ થયા ત્યાં ઊડી ગયા. દસ હજાર રૂપિયા ખર્ચ્યા. છોકરો ગયો. પૈસા ગયા, આહા..હા..! ૩૮ વર્ષની ઉંમર. દેહ છોડીને હાલ્યા ગયા. બીજા એક ભાઈ જાડા છે, ‘વિંછીયા’ના. એનો નાનો ભાઈ. (એને) કમળો થયો. એણે પાંચ, સાત હજાર ખર્ચ્યા. નાની ઉંમર ૩૫ વર્ષની. દેહ છૂટી ગયો. કોણ રાખે ? પૈસા ખર્ચવાથી રહેતા હશે ? આહા..હા..!

‘ટોળે વળીને ઊભેલા સગાસંબંધીઓ...’ ટોળે વળીને ઊભેલા, આહા..હા..! ‘સગાસંબંધીઓ તરફ તું ભલે દીનતાથી ટગર ટગર જોઈ રહે,...’ આમ જોયા કરે, કોણ રાખે ત્યાં ? આહા..હા..! ‘તો પણ શું કોઈ તને શરણભૂત થાય એમ છે ?’ જો તેં, આહા..હા..! શરણભૂત કર્યું હોય તો આ છે. ‘જો તેં શાશ્વત...’ આ આત્મા શાશ્વત નિત્ય પ્રભુ ‘સ્વયંરક્ષિત...’ પોતાથી રક્ષિત છે. એને કોઈ રાખે તો રહે એવું છે નહિ. આહા..હા..! ‘જો તેં શાશ્વત સ્વયંરક્ષિત...’ પોતાથી જ રક્ષાયેલી ચીજ છે, એને કોઈ રાખે તો રહે એવું કાંઈ છે નહિ. આહા..હા..!

‘જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ આત્માની...’ શું એ સ્વયંરક્ષિત ચીજ ? કહે છે, જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ, જ્ઞાન અને આનંદ સ્વરૂપ. સ્વયંરક્ષિત પ્રભુ જ્ઞાન અને આનંદ સ્વરૂપ (છે). બે વસ્તુ મુખ્ય લીધી. એવા આત્માની પ્રતીતિ જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ હું છું એવી પ્રતીતિ એટલે ‘અનુભૂતિ કરી...’ એમ એને વિશેષ સ્પષ્ટ કર્યું. આહા..હા..! જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ આત્મા છે એની અનુભૂતિ—એને અનુસરીને અનુભવ કર્યો હશે તો ત્યાં શરણ થશે. આહા..હા..! ત્યાં તેં બહુ દયા પાળી હશે, ને વ્રત કર્યાં ને ભક્તિ કરી ને ભગવાનના સ્મરણ કર્યાં હશે.. ને તો એ તો શુભભાવ છે. એનું તો પુણ્ય બંધાણું હશે, એ તો બંધન પરમાણુના છે. એ ન્યાં કોઈ તને રાખવાવાળા રાખી શકે એવું નથી. આહા..હા..! પણ જ્ઞાનાનંદસ્વરૂપ આત્માની એટલે એ શુભભાવ કર્યો હશે તો શરણ આપશે,

એ નહિ. શુભભાવ ઘણો કર્યો હશે તો એ પણ અત્યારે તો વિલય થઈ ગયો, એના પરમાણુ બંધાણા. આહા..હા..! પણ વર્તમાનમાં જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવી આત્મા. સ્વ જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ, સ્વ...રૂપ. જ્ઞાન અને આનંદ જેનું સ્વરૂપ છે એની પ્રતીતિ એટલે અનુભૂતિ. પ્રતીતિ શ્રદ્ધાના અર્થમાં જાય છે, અનુભૂતિ વેદનના અર્થમાં જાય છે. આહા..હા..! એવી અનુભૂતિ કરી 'આત્મઆરાધના કરી હશે...' એ આરાધના એટલે આ. આહા..હા..! જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપી પ્રભુ એની પ્રતીતિ, એનો વિશ્વાસ અને અનુભવ. આહા..હા..! જો કર્યો હશે. આત્મઆરાધના કરી હશે એ આત્મઆરાધના. જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ આત્મા છું એવી પ્રતીતિ ને અનુભવ તે આત્મઆરાધના. આહા..હા..! કોઈ વ્યવહાર કર્યો હશે માટે અંદર શરણ આવશે (એમ નથી કહ્યું). આ બે લીટી છે. અડધી ઇ ને અડધી હેઠે નાખી.

'જો તેં શાશ્વત સ્વયંરક્ષિત...' એ અડધી લીટી છેલ્લી. આખી હવે 'જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ આત્માની પ્રતીતિ...' આહા..હા..! જ્ઞાન ને આનંદ સ્વરૂપ એવો ભગવાનઆત્મા એની સ્વસન્મુખ થઈને પ્રતીતિ, પરથી વિમુખ થઈને અનુભૂતિ. આહા..હા..! એટલે કે આત્મઆરાધના કરી હશે. આહા..હા..! આટલું વાંચ્યું હશે કે, આટલું જાણ્યું હશે ને એ પ્રશ્ન નથી અહીં હવે. આહા..હા..!

મુમુક્ષુ :- સ્વલક્ષે વૈરાગ્ય પાળ્યો હોય તો ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પરલક્ષી જ્ઞાન એ પણ પરજ્ઞેયમાં નિમગ્ન છે. એ આવી ગયું છે પહેલું. આહા..હા..! છે ને ? આવી ગયું છે ને ? કેટલામાં આવી ગયું ? આમાં આવી ગયું છે ક્યાંક. કેટલામાં ? ૩૮૧.

'તો તે જ્ઞેયનિમગ્ન રહે છે,...' આહા..હા..! શાસ્ત્રનું જ્ઞાન કર્યું હશે તે પણ પરલક્ષી છે. આહા..! તે પરજ્ઞેય છે. આહા..હા..! એથી તે જ્ઞેયનિમગ્ન છે, જ્ઞેયનિમગ્ન એટલે ? પરજ્ઞેય નિમગ્ન. આહા..હા..! શાસ્ત્રનું જ્ઞાન જાણપણું કર્યું હશે, એ પણ પર જ્ઞેયનિમગ્ન છે. જેમ રાગમાં આમ પર છે તેમ એ જ્ઞેયપણું, જાણપણું પર છે, એ શબ્દજ્ઞાન છે. 'બંધ અધિકાર'માં આવે છે ને ? એ આત્મજ્ઞાન નહિ. આહા..હા..! શબ્દ જ્ઞાનમાં પણ જો નિમગ્ન રહીશ તો (દેહ) છૂટતાં દુઃખ થશે તને. આહા..હા..! જ્ઞેયનિમગ્ન એમ છે. એકલું મગ્ન એમ નથી કહ્યું. જ્ઞેય એટલે પરજ્ઞેય નિમગ્ન એમ એનો અર્થ. આહા..હા..! સ્વજ્ઞેય જ્ઞાયક ને આનંદ સ્વરૂપ પ્રભુ, એમાં જો નિમગ્ન (થઈ) આરાધના

નહિ કરી હશે... આહા..હા..! તો પછી શાંતિ ક્યાંથી આવશે ત્યાં ? ઝાંવા નાખશે ફાંફા, આમ કરો... આમ કરો... આમ કરો. આહા..હા..!

‘આત્મામાંથી શાન્તિ પ્રગટ કરી હશે,...’ એનો ખુલ્લાસો કર્યો ‘સ્વયંરક્ષિત જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ આત્મા,...’ આહા..હા..! એની પ્રતીતિ અને અનુભૂતિ, એની અનુભૂતિ કરી હશે... આહા..! તો તે આત્માની આરાધના કરી હશે, તો ‘આત્મામાંથી શાંતિ પ્રગટ કરી હશે,...’ આહા..હા..! શાંતિ ક્યાંય બહારથી મળતી નથી, શુભરાગથી કંઈ શાંતિ મળતી નથી. આહા..હા..! શાસ્ત્રના જ્ઞાનથી પણ કંઈ શાંતિ મળતી નથી. ભણતર અગિયાર અંગનું અનંત વાર કર્યું એ કાંઈ શાંતિનું કારણ નથી. આહા..હા..! એ તો પર શબ્દજ્ઞાનમાં નિમગ્ન છે. તેનાથી ભિન્ન આત્માની શાંતિ પ્રગટ કરી હશે.. આહા..હા..! એટલે ભગવાનઆત્મા શાંતિનો સાગર પ્રભુ છે. એટલે ? અકષાય સ્વભાવનો સમુદ્ર છે. એટલે ? ચારિત્ર સ્વરૂપ છે. જેમ દર્શન સ્વરૂપ છે, જ્ઞાન સ્વરૂપ છે એમ એ ચારિત્ર સ્વરૂપ છે. ચારિત્ર સ્વરૂપ છે એટલે કે વીતરાગ સ્વરૂપ છે. વીતરાગ સ્વરૂપ છે એટલે કે અકષાય શાંત સ્વરૂપ છે. આહા..હા..! એના તરફનો ઝુકાવ કરીને શાંતિ પ્રગટ કરી હશે. શક્તિરૂપે શાંતિ છે, પ્રગટ કરી હશે એમ છે ને ? શાંતિ સ્વરૂપ જ છે ઈ.

ઘટ ઘટ અંતર જિન વસે, ઘટ ઘટ અંતર જૈન,

મત-મદિરાકે પાનસો, મતવાલા સમજે ન.

એ જિન સ્વરૂપ જ છે પ્રભુ. એટલે કે શાંત સ્વરૂપ જ છે, એટલે કે અકષાય સ્વભાવ જ છે. તેના સન્મુખ થઈને શાંતિ પ્રગટ કરી હશે. શક્તિરૂપે તો શાંતિનો સાગર જ છે. શાંતિ પ્રગટ કરી હશે. આહા..હા..! શાંત સ્વરૂપ પ્રભુ છે એમાં સન્મુખ થઈને શાંતિ... શાંતિ... શાંતિ... પ્રગટ કરી હશે. ‘તો તે એક જ તને શરણ આપશે.’ ઓ’લા બધા સગા-વહાલા, વૈદ્ય-દાક્ટર-બાક્ટર કાંઈ તોફાન બધા. આહા..હા..! અહીંથી શરૂ કર્યું છે, ‘મરણ તો આવવાનું જ છે...’ દેહ તો છૂટવાનો જ છે. એ કોઈ એનો બીજો સમય થાય એવું છે ને બીજો ભવ થાય એવું છે ? એ તો આ ભવે જ દેહ છૂટવાનો છે. આહા..હા..!

‘આત્મામાંથી શાંતિ પ્રગટ કરી હશે, તો તે એક જ તને શરણ આપશે.’ અરિહંતા શરણ, સિદ્ધા શરણ એ નહિ. આહા..હા..! કેવળી પણતો ધમ્મો શરણ એ પર્યાય

શરણ કીધી. પણ એ પર્યાય શરણ ક્યારે થાય ? આત્મા તરફની શાંતિ સ્વરૂપ છે પ્રભુ ! શાંત સાગર, શાંત સાગર, શાંતિનો ડુંગર છે એ, શાંતિનો ડુંગર છે પ્રભુ શાંતિનો પર્વત છે. એના તરફની એકાગ્રતાથી વર્તમાનમાં પ્રગટ શાંતિ કરી હશે, તો તે એક જ શરણ છે. એ વખતે કોઈ અરિહંત શરણ ને સિદ્ધ શરણ ને સાધુ શરણ, ણમો અરિહંતાણં કરવા જાય તો તો વિકલ્પ છે. આહા..હા..! માંગણિક સાંભળાવો, માંગણિક સાંભળાવો. સાંભળવામાં તો રાગ છે. આહા..હા..! એ સાંભળવું પણ છોડી દે. આહા..હા..! અંતર ને અંતરના નાદને જો, શાંતિનો સાગર, શાંતિના નાદથી ભરેલો છે. એના તરફની શાંતિ પ્રગટ કરી હશે. આહા..હા..! ‘તો તે એક જ તને...’ એમાં અરિહંત પણ ભેગા શરણ આપશે, એ બે નહિ. આહા..હા..! ઓલા ફોજદાર હતા ને ? ભાઈ ! ‘રાજકોટ’.

મુમુક્ષુ :- એ મૂળ ‘જેતપુર’ના હતા.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ‘જેતપુર’ના ‘રાજકોટ’માં ફોજદાર હતા. (સંવત) ૧૯૯૦ની સાલની વાત છે. પાંજરાપોળમાં રહેતા. શું નામ ? ભૂલી ગયા. માણસ મગજવાળો હતો પણ કાંઈ કરેલું નહિ. છેલ્લે શરીરનું લોહી સુકાણું. શું કહેવાય એ ? લોહી ઓલું થઈ જાય છે ને ? દેહ છૂટવાની સ્થિતિ. મહારાજને બોલાવો. ગયા. માંગણિક સાંભળાવ્યું. કીધું, શું આ કીધું સાંભળ્યું ? માંગણિકનો અર્થ શું છે ? અરિહંતા શરણ, સિદ્ધા શરણ એ કોઈ શરણ દે એવું નથી કીધું. શું છે ત્યારે ? તમે શું કીધું ? પ્રભુ ! ૧૯૯૦ની સાલની વાત છે. સદરમાં ચોમાસુ હતું ને. પાંજરાપોળમાં બેઠા હતા. પછી રાત્રે ગુજરી ગયા તરત. બેઠા હતા. આ શું કહેવાય લોહી ઓલું થઈ જાય ઈ ? એનીમા કહે. ફિક્કુ શરીર થઈ ગયું, બૈરા બેઠા હતા ને બધા.. પૂછ્યું કે, મહારાજ આ તમે કીધું એનું શું સ્વરૂપ શું કીધું ? આ શરણની વાત... ૧૯૯૦ની વાત છે.

કીધું, ભાઈ ! શરણનો અર્થ ઈ છે કે આત્મા જ આનંદ ને જ્ઞાન સ્વરૂપ છે એમાં જવું ને શરણ થવું એ જ માંગણિક ને શરણ ને આ ઉત્તમ છે. આહા..હા..! સાંભળતો હતો, પ્રેમથી સાંભળતો હતો. રાત્રે દેહ છૂટી ગયો. આહા..હા..! એમ માને કે આપણે આ માંગણિક સાંભળ્યું હતું ને તેથી શાંતિ આવશે માંગણિકથી. બાપા ! સાંભળ્યું તે તો વિકલ્પ છે. આહા..હા..! મરવા ટાણે મને સાંભળાવો એ પણ નહિ રહે પછી કહે છે શાંતિ કાઢીશ તો. એ નહિ રહે એટલે એની તને જરૂર પડશે નહિ.

આહા..હા..! અને સંભળાવવા માગીશ તો તને અંતરમાં એકાગ્રતા નથી એનો અર્થ. આહા..હા..! આવી વાતું છે.

‘તો તે એક જ તને શરણ આપશે.’ એકાંત ? એક જ, તો એકાંત થઈ જાય છે. કથંચિત્ ભગવાનનું સ્મરણ આદિ પણ શરણ આપે. (એમ) અનેકાંત નહિ હોય ? આ અનેકાંત છે. આ આપશે ને ઓલા નહિ આપે એમ. આહા..હા..! ભગવાન અંદર અતીન્દ્રિય શાંતિનો પિંડ છે ને પ્રભુ ! આહા..હા..! એ અતીન્દ્રિય શાંતિનો પિંડ છે ત્યાં જો અને તેમાં એકાગ્રતા કરી હશે... શુભભાવ કર્યો હશે તો નહિ, અહીં તો કહે છે. રાગ છે એ તો. આહા..હા..! અને એ તો રાગ ગયો હશે. એના તો પરમાણુ બંધાણા હશે એમાં તને શરણ શું આવ્યું ? શુભભાવ થઈ અને તીર્થંકર ગોત્ર બંધાણું હશે તો પણ એ કાંઈ શરણ નથી. જે ભૂમિકામાં બંધાણું છે એ ભૂમિકા સમ્યગ્દષ્ટિને છે. આહા..હા..! એ દષ્ટિનો વિષય છે ચૈતન્ય પ્રભુ તેમાં એકાગ્ર થઈ અને શાંતિ... શાંતિ... શાંતિ... આહા..હા..! પ્રગટ કરી હશે શક્તિરૂપ તો છે, સ્વભાવરૂપ તો છે, ભાવરૂપ તો છે. આહા..હા..! એને અંતરમાં, પર્યાયમાં શાંતિ પ્રગટ કરી હશે, ‘તો તે એક જ તને શરણ આપશે.’

‘માટે અત્યારથી જ તે પ્રયત્ન કર.’ આહા..હા..! વર્તમાનથી જ શરૂઆત કર. પછી કરશું... પછી કરશું... પછી કરશું... પછીમાં પહેલું નહિ આવે, પછીમાં પછી રહી જશે. આહા..હા..! ‘પ્રવચનસાર’માં આવે છે ને ? છેલ્લા શ્લોકો છેલ્લા. આજે જ કર. ‘પ્રવચનસાર’માં (છે). આજ. તેં સાંભળ્યું, ભગવાન આત્મા રાગથી ભિન્ન પ્રભુ (છે) તો આજે જ એની અનુભૂતિની શરૂ(આત) કર. આહા..હા..! અને પાંચમી ગાથામાં એમ કહ્યું ને ? ‘તં ઇયત્તવિહત્તં દોણં અપ્પણો સવિહવેણ । જદિ દાણ્જ્જ’ જો હું કહું તો પ્રમાણ કરજે. આહા..હા..! સાંભળીને હા જ પાડજે એમ નહિ. આહા..હા..! ભાષા તો જુઓ ! દિગંબર સંતોની ભાષા. આહા..હા..! પ્રમાણ કરજે-અનુભૂતિ કરીને પ્રમાણ કરજે. આહા..હા..! ભગવાનઆત્મા આનંદનો સાગર છે પ્રભુ ! આજે જ અત્યારથી જ. આહા..હા..! અત્યારથી જ તે પ્રયત્ન કર. આહા..હા..!

મુમુક્ષુ :- મોત આવે ત્યારે નહિ, અત્યારથી.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અત્યારથી જ. મોત આવે ત્યારે શું કરે ? ઘર સળગે ત્યારે કૂવો ખોદે, પાણી ક્યારે નીકળે ? આહા..હા..! ઘર સળગે ત્યારે કૂવો ખોદે ત્યારે

પાણી ક્યારે નીકળે ? ત્યાં તો બળીને રાખ થઈ જશે. આહા..હા..! ઘર સળગતું બચાવવું હોય તો પહેલેથી કૂવો ખોદીને પાણી કાઢી લે. આહા..હા..! આવી વાત છે આ.

‘માટે અત્યારથી જ તે પ્રયત્ન કર.’ સાંભળ્યું ત્યારથી જ પ્રયત્ન કર, કહે છે. આહા..હા..! પ્રમાણ કરજે, કીધું ને ? ઓહો..! દિગંબર સંતોની વાણી અને તે પાંચમા આરાના શ્રોતાને અપ્રતિબુદ્ધને કહે છે. આહા..હા..! અત્યંત અપ્રતિબુદ્ધ છે એને કહે છે કે આજથી શરૂઆત કર, ભાઈ ! આહા..હા..! તે શ્રોતા પંચમ આરાનો શ્રોતા. આહા..હા..! ૩૮માં એમ કહ્યું, જીવ (અધિકાર) ૩૮ ગાથાએ પૂર્ણ કર્યો ને. પંચમ આરાનો શ્રોતા જેને આ સાંભળીને જેની અંદર દર્શન, જ્ઞાન ને ચારિત્રથી પરિણમેલો છે એ શ્રોતા એમ કહે છે કે હું જે આ દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રપણે પરિણમ્યો છું, આગમ કૌશલ્યથી સ્વભાવના શરણે જઈને એ હવે હું પડવાનો નથી. આ તો જુઓ ! અપ્રતિબુદ્ધને કહ્યું ગુરુએ વારંવાર સમજાવ્યું એટલે કે વારંવાર એણે મંથન કર્યું અને ગુરુએ વારંવાર સમજાવ્યું, બેય વાત છે. એકવાર સમજાવી પંચમ આરાના પ્રાણી છે એને વારંવાર (કહ્યું કે) ભગવાન રાગથી ભિન્ન છે પ્રભુ. આહા..હા..! હવે મને એમાંથી પડવું નહિ થાય અપ્રતિહત ભાવ બતાવ્યો છે. આહા..હા..!

મુમુક્ષુ :- મોહનો મેં ક્ષય કર્યો છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ તો જોડણી ક્ષાયિક છે. આહા..હા..! ભલે ક્ષયોપશમ છે પણ તે અપ્રતિહત છે. આહા..હા..! પંચમ આરાનો અપ્રતિબુદ્ધ જીવ જ્યારે પ્રતિબોધ પામે છે. આહા..હા..! કહે છે કે અમને ફરીને હવે મિથ્યાત્વના અંકુર ઉત્પન્ન થવાના નથી. કોની પાસે જઈને તું બોલે છે આવું ? ભગવાને કહ્યું છે તને ? ભગવાન પાસે ગયો હતો ? ‘કુંદકુંદાર્ય’ તો ગયા હતા. ભગવાન પાસે ગયો હતો મારો નાથ છે ત્યાં. આહા..હા..! ત્યાંથી આવેલો છું એ હું કહું છું કે મારી પરિણતિ જે પ્રગટ થઈ છે (એ હવે) ‘સાદિ અનંત અનંત સમાધિ સુખમાં’ સાદિ અનંતમાં ભળી જશે આ વાત. આહા..હા..! શું શૈલી છે ! આહા..હા..! મોળી, પાતળી વાતું છે એ અહીં છે નહિ. આહા..હા..!

પૂર્ણાનંદનો નાથ જ્યાં ઢંઢોળીને જગાડ્યો છે ને. આહા..હા..! જાગતો જીવ ઊભો છે ને. એમ આવ્યું ને બેનમાં ? જ્ઞાયકભાવ ધ્રુવ છે ને ! ધ્રુવનું ધ્યેય કર તો તને

પ્રાપ્ત ધ્રુવ થશે. એ ટકતું તત્ત્વ છે. બદલતું, પલટતું એ પર્યાય છે, વસ્તુ ટકતું તત્ત્વ છે. ટકતા તત્ત્વમાં દષ્ટિ દે તો દષ્ટિ ટકતી સ્થિર થઈ જશે. આહા..હા..! તેથી તને શરણ આપશે, એક જ તને શરણ આપશે. અત્યારથી જ તે પ્રયત્ન કર. આહા..હા..! બહુ મીઠી, મધુરી વાત છે, બાપા ! આહા..હા..! આનંદના સાગરને ભરેલાને ઉછાળ માર, કહે છે. ભરતી લાવ પર્યાયમાં.

‘માથે મોત ભમે છે...’ એટલે ? આ કાળ. દેહ છૂટશે... છૂટશે... છૂટશે... એવો સમય તો આવશે. આહા..હા..! એ પછી આ બધું છૂટી જશે. આ મકાનમાં છું ને આમાં આ છું ને આ શરીરમાં છું ને આ કપડામાં છું ને આવા માણસના સંયોગના સંબંધમાં છું ને આ ક્ષેત્રમાં છું, એ બધું છૂટી જશે. આહા..હા..! દેહની સ્થિતિ પૂરી થવાની. (માથે) મોત ભમે છે. આહા..હા..! ‘એમ વારંવાર સ્મરણમાં લાવીને...’ વારંવાર એમ યાદ કરીને, ‘પણ તું પુરુષાર્થ ઉપાડ...’ આહા..હા..! દેહની સ્થિતિ પૂરી થવાના નગારા વાગે છે. એ પૂછીને નહિ આવે ન્યાં કે હવે હું દેહ છૂટવાનો છું. આવું છું, હોં ! છૂટેલું તો છે એકક્ષેત્રાવગાહમાં, પણ એ ક્ષેત્રથી આમ આકાશના ક્ષેત્ર ભેગું છે એ ક્ષેત્રથી છૂટું પડી જશે. આકાશના ક્ષેત્રમાં એટલે આકાશ છે એના આ સ્વ ને પર આમ બે એક ક્ષેત્રાવગાહે છે. સ્વનું ક્ષેત્ર ને પરનું ક્ષેત્ર એક નથી. પણ આકાશના ક્ષેત્રમાં આમ એકમાં છે. ઈ આકાશના ક્ષેત્રમાં પણ નથી પણ આકાશના ક્ષેત્રમાં છ દ્રવ્ય અને કર્મ અને શરીરાદિ આમ સ્વક્ષેત્રે આમ છે. આકાશના સ્વક્ષેત્રે એટલે એ આકાશમાં એક ભાગ ઉપર. છતાં આકાશના ક્ષેત્રમાં એ નથી. આહા..હા..! તેમ તે પર ક્ષેત્રમાં પણ નથી. આહા..હા..!

આવી રીતે વારંવાર વિચાર કરી, ‘સ્મરણમાં લાવીને પણ તું પુરુષાર્થ ઉપાડ કે જેથી ‘અબ હમ અમર ભયે, ન મરેંગે?...’ આવ્યું. લ્યો ! ‘અબ હમ અમર ભયે, ન મરેંગે’ આહા..હા..! અમર ભયે, ભગવાન તો અમર છે. શુદ્ધ ચૈતન્ય પ્રગટ્યું. એને મરણ કેવું ? દેહની સ્થિતિ પૂરી થાય તેને મરણ કહો પણ પ્રભુની સ્થિતિ પૂરી થતી નથી, એ તો અમર છે. આહા..હા..! આવી વાત છે. ‘અબ હમ અમર ભયે, ન મરેંગે’ આહા..હા..! ‘આનંદઘનજી’નો શબ્દ છે.

‘એવા ભાવમાં તું સમાધિપૂર્વક દેહત્યાગ કરી શકે.’ ભલે એ વખતે કદાચ નિર્વિકલ્પતા ન થાય, વિકલ્પ હો પણ સમાધિ એકાગ્રતા છે તો સમાધિપૂર્વક દેહ

છૂટશે. શું કીધું સમજાણું ? નિર્વિકલ્પ જ થાય, વિકલ્પનો અંશ ન જ રહે (એમ નથી). એને વસ્તુની તો નિર્વિકલ્પ દૃષ્ટિ થઈ છે પણ દેહ છૂટવા ટાણે તદ્દન નિર્વિકલ્પ થઈને દેહ છૂટે એવું કંઈ નથી. વિકલ્પ હો પણ અંતર સમાધિ એકાગ્રતા છે એ સમાધિપૂર્વક દેહ છૂટશે. ખ્યાલમાં આવી જશે કે આ દેહ છૂટવાનો પ્રસંગ (છે), એવો વિકલ્પ હો, છતાં અંદર સમાધિ છે. આહા..હા..! અને કોઈને તો એ વિકલ્પ પણ ન રહે. સમજાણું કાંઈ ?

‘મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક’માં આવે છે કે ઉપસર્ગ પડે છે તો એનો જ્ઞાનીને ખ્યાલ જ ન હોય એમ નથી. કોઈને ખ્યાલ વિકલ્પ પણ રહે છે કે આ ઉપસર્ગ છે. આવે છે ને ? ‘મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક’માં આવે છે. બહુ બહુ ભરેલું છે બધું. ‘મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક’માં. આહા..હા..! ઉપસર્ગનો પ્રતિકૂળ કોઈ સિંહ, વાઘ કરડે છે, સર્પ કરડવો વગેરે એ વખતે નિર્વિકલ્પ જ દશા હોય છે બધાની (એમ નથી). એટલે દૃષ્ટિને શુદ્ધતા પ્રગટી છે તેટલી તો નિર્વિકલ્પતા છે પણ તદ્દન નિર્વિકલ્પનો શુદ્ધ ઉપયોગ જ એક જ હોય એવું કાંઈ નથી. ઈ ખ્યાલ પણ રહે કે આ છે એવો વિકલ્પ એ ખ્યાલ રહે પણ અંતરમાં દૃષ્ટિમાં તો વિકલ્પથી ભિન્ન છે તેનામાં રમે છે. સમજાણું કાંઈ ? અરે.. અરે..! આવી વાતું ઝીણી.

‘શ્રીમદ્દે’ કહ્યું ને છેલ્લું ? યથાર્થ છે. વિકલ્પ આવ્યો (કહ્યું), ‘મનસુખ’ ! બાને દિલગીર થવા દઈશ નહિ. નાની ઉંમર હતી, ૩૩ વર્ષ. હું સ્વરૂપમાં લીન થાઉં છું. સ્વરૂપની દૃષ્ટિ ને અનુભવ તો છે પણ આ વિકલ્પ આવ્યો છે આટલો. આહા..હા..! મારા સ્વરૂપમાં હું લીન થાઉં છું. જરી અવાજ પણ આવ્યો હુ..હુ.. હુ... જોડે બેઠા હતા એના બનેવી. શું (નામ) કીધું ? ‘રાજકોટ’વાળા ‘ઝવેરચંદભાઈ’. એ લોકોને વિશ્વાસ ઉઠી ગયેલો. કારણ કે ઘરડો ચાલ્યો ને જરી. આવું ? મને વાત કરતા હતા. કીધું, એ તો દેહની ક્રિયા છે, બાપુ ! એ તો થાય. કારણ કે કેટલી એવી શક્તિ હતી બેઠા હતા ને ઊભા થયા એટલી શક્તિ હતી. હવે એ શક્તિને અંતરમાં તો લીનતા થઈ ગઈ છે. પણ પેલો છૂટવાનો જરી ઘરેડો ચાલ્યો. આમ બે, ચાર ઘર સાંભળે ત્યાં સુધી ચાલ્યો હતો. તેથી શું કીધું ? આહા..હા..!

મુમુક્ષુ :- કોઈ બેશુદ્ધ હોય, બકવાટ હોય,...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- બકવાટ બકવાટ નથી.

મુમુક્ષુ :- દષ્ટિની સમાધિ હોય શકે ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સમાધિ છે અંદર. અપવાદ કોઈ સહેજ ઇન્દ્રિયજ્ઞાનમાં ફેર હોય, ઉન્માદપણું સહેજ હોય છતાં અંદર સમાધિ હોય. ઇન્દ્રિય તરફના જ્ઞાનમાં જરી... આવે છે ને ? 'સમાધિ શતક'માં આવે છે. આવે છે, બધી ખ્યાલ છે એ તો. આહા..હા..! જરી ઉન્માર્ગ જેવું દેખાય 'શ્રીમદ્' એ જ કહે છે, મરતા જરી ઉન્માદ જેવું જ્ઞાનીને પણ દેખાય. ઇન્દ્રિયજ્ઞાનમાં ફેર પડતા થાય, છતાં અંદર સમાધિ છે. આહા..હા..! આવી સ્થિતિ છે. વસ્તુનું સ્વરૂપ આવું છે.

'એવા ભાવમાં તું સમાધિપૂર્વક દેહત્યાગ કરી શકે.' આહા..હા..! 'જીવનમાં એક શુદ્ધ આત્મા જ ઉપાદેય છે.' સરવાળો લીધો. આહા..હા..! નિમિત્ત નહિ, રાગ નહિ, પર્યાય પણ નહિ. આહા..હા..! પણ વસ્તુ, એમ કીધું ને ? આહા..! શુદ્ધ આત્મદ્રવ્ય. 'જીવનમાં એક શુદ્ધ આત્મા 'જ'...' એકાંત કીધું. આહા..હા..! દુનિયા માને ન માને, માન આપે ન આપે એની સાથે કાંઈ સંબંધ છે નહિ. બહારમાં પ્રસિદ્ધિ આવી હોય કે ન આવી હોય એની સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. આહા..હા..!

અંદરમાં આત્માના શુદ્ધ ઉપાદાન એક જ આરાધના (કરવા યોગ્ય) અને ઉપાદેય છે. તેમાં રાગ ઉપાદેય છે નહિ, પર્યાય ઉપાદેય છે નહિ. ઉપાદેય કરનાર પર્યાય છે પણ ઉપાદેય છે આ શુદ્ધ આત્મા. સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા..! આવી વાતું છે. 'જીવનમાં એક શુદ્ધ આત્મા જ ઉપાદેય છે.' આદરણીય, સ્વીકાર કરવા યોગ્ય, સત્કાર કરવા યોગ્ય એક જ ચીજ છે. ત્યારે તેનું જીવન સફળ થાય છે. આહા..હા..! એણે જીવી જાણ્યું. આવે છે ને ? (જીવી જાણ્યું) નેમનાથે જીવન, ભજનમાં આવે છે. 'જીવી જાણ્યું નેમનાથે જીવન' આહા..હા..!

મુમુક્ષુ :- આનંદઘનજીમાં આવે છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ના, આપણા સ્તવનમાં આવે છે. આપણે 'સ્તવન મંજરી' કહેવાય ને એમાં આવે છે.

મુમુક્ષુ :- સાહેબ ! વ્યવહારમાં તો કહેવાય, જીવીએ જાણ્યું અને મરીએ જાણ્યું.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ મરી જાણ્યુંનો અર્થ ઇ રાગને મારી નાખ્યો એ મરી જાણ્યો. રાગને મારી નાખ્યો ને જીવને, જીવને, જ્યોતિને જાગૃત કરી. એણે મરી પણ જાણ્યું એમ પણ કહેવાય. આહા..હા..! વાતું બાપુ ! બહુ... ઓહો..હો..! વીતરાગ સર્વજ

પરમાત્મા જિનેશ્વરનો પંથ કોઈ અલૌકિક છે. એ પંથ આત્મામાં છે. આહા..હા..! એ પંથ ક્યાંય બહારમાં હોતો નથી. આહા..હા..!

હવે એ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થતાં ભવિષ્યમાં એ સર્વજ્ઞ થઈ શકશે. આહા..હા..! આવી સમાધિ સ્થિતિમાં દેહ છૂટતાં ભલે એ ભવમાં કદાચિત્ સર્વજ્ઞપણું ન આવે તો ભવિષ્યમાં એક બે ભવે પણ સર્વજ્ઞ તો થશે જ. આહા..હા..!

સર્વજ્ઞ ભગવાન પરિપૂર્ણ જ્ઞાનરૂપે પરિણમી ગયા છે. તેઓ પોતાને પૂર્ણપણે-પોતાના સર્વ ગુણોના ભૂત-વર્તમાન-ભાવી પર્યાયોના અવિભાગ પ્રતિચ્છેદો સહિત-પ્રત્યક્ષ જાણે છે. સાથે સાથે તેઓ સ્વક્ષેત્રમાં રહીને, પર સમીપ ગયા વિના, પરસન્મુખ થયા વિના, નિરાળા રહીને લોકાલોકના સર્વ પદાર્થોને અતીન્દ્રિયપણે પ્રત્યક્ષ જાણે છે. પરને જાણવા માટે તેઓ પરસન્મુખ થતા નથી. પરસન્મુખ થવાથી તો જ્ઞાન દબાઈ જાય છે-રોકાઈ જાય છે, ખીલતું નથી. પૂર્ણરૂપે પરિણમી ગયેલું જ્ઞાન કોઈને જાણ્યા વિના રહેતું નથી. તે જ્ઞાન સ્વચૈતન્યક્ષેત્રમાં રહ્યાં રહ્યાં, ત્રણે કાળના તેમ જ લોકાલોકના બધાં સ્વ-પર જ્ઞેયો જાણે કે જ્ઞાનમાં કોતરાઈ ગયા હોય તેમ, સમસ્ત સ્વ-પરને એક સમયમાં સહજપણે પ્રત્યક્ષ જાણે છે; જે વીતી ગયું છે તે બધાને પણ પૂરું જાણે છે, જે હવે પછી થવાનું છે તે બધાને પણ પૂરું જાણે છે. જ્ઞાનશક્તિ અદ્ભુત છે. ૪૧૩.

એ સર્વજ્ઞ ભગવાન, આહા..હા..! ‘સર્વજ્ઞ ભગવાન પરિપૂર્ણ જ્ઞાનરૂપે પરિણમી ગયા છે.’ આહા..હા..! સર્વજ્ઞ ભગવાન પરમેશ્વર પરમાત્મા આત્મા થાશે ત્યારે તો એ સર્વજ્ઞ ભગવાન પરિપૂર્ણ જ્ઞાનપણે પરિણમી ગયા છે. આહા..હા..! પરિપૂર્ણ જ્ઞાનરૂપે પરિણમી ગયા છે, પર્યાયમાં. તે પરિપૂર્ણ જ્ઞાનની પરિણતિ પણ પૂર્વનો મોક્ષમાર્ગ છે તેનાથી પરિણતિ થઈ એ તો વ્યવહાર છે. પણ તે સર્વજ્ઞ સ્વભાવી ભગવાનની

અંદર એકાગ્ર થયો છે. તો દ્રવ્યમાંથી સર્વજ્ઞ પર્યાય આવે છે એમ વ્યવહારથી કહેવાય. બાકી તો સર્વજ્ઞ પર્યાય પોતે ષટ્કારકપણે પરિણમીને પ્રગટ થાય છે. સ્વયંભૂ આહા..હા..! મોક્ષમાર્ગ છે માટે મોક્ષ થયો એ વ્યવહાર છે. દ્રવ્યમાંથી દ્રવ્યની શક્તિ હતી તે પ્રગટ થઈ એ પણ અપેક્ષિત છે. બાકી તે સમયે કેવળજ્ઞાન, સર્વજ્ઞજ્ઞાન, સર્વદર્શી, અનંત આનંદ, પરિપૂર્ણ પુરુષાર્થ આદિ પર્યાયનું ષટ્કારરૂપે પરિણમન થતું પ્રગટ થાય છે. આહા..હા..!

‘સર્વજ્ઞ ભગવાન પરિપૂર્ણ જ્ઞાનરૂપે પરિણમી ગયા છે. તેઓ પોતાને પૂર્ણપણે-પોતાના સર્વ ગુણોના ભૂત-વર્તમાન-ભાવી પર્યાયોના અવિભાગ પ્રતિચ્છેદો સહિત...’ પોતાને પૂર્ણપણેની વ્યાખ્યા કરી. ‘પોતાના સર્વ ગુણોના ભૂત-વર્તમાન-ભાવી પર્યાયોના અવિભાગ પ્રતિચ્છેદો સહિત પ્રત્યક્ષ જાણે છે.’ આહા..હા..! ભવિષ્યની પર્યાય જે હજી અત્યારે નથી તેને પણ પ્રત્યક્ષ જાણે છે. ભૂત-વર્તમાન ને ભાવી પર્યાયો. જે પર્યાય વર્તમાનમાં નથી, ભવિષ્યમાં હજી થશે એને પણ વર્તમાનવત્ પ્રત્યક્ષ દેખે છે, જાણે છે. ઉત્પાદ-વ્યયની પર્યાય વર્તમાનની, ભૂતની ને ભવિષ્યની. આહા..હા..! કોઈ અચિંત્ય વાત છે, બાપુ ! અને એ પર્યાય એવડી પ્રગટ થઈ છતાં દ્રવ્ય ને ગુણ તો પૂરેપૂરા છે, તેટલા ને તેવડા જ રહ્યા છે. આહા..હા..!

કોઈ તત્ત્વની અચિંત્યતા ને અદ્ભુતતા અલૌકિક છે ! વસ્તુ પરિપૂર્ણ ગુણથી ભરેલી છે. તેની પર્યાયમાં પરિપૂર્ણપણે પરિણમી જાય છે છતાં તે પરિણમેલી પર્યાય પૂર્ણ હોવા છતાં વસ્તુ તો પરિપૂર્ણપણે છે તેટલી ને તેવડી જ છે એ. આહા..હા..! પરિપૂર્ણપણે થઈ પર્યાય આખી પૂરી માટે તેમાંથી આવી માટે કાંઈ ઓછું થયું ન્યાં (એમ નથી). આગળ આવે છે ને ક્યાંક ? મુનિરાજનું નથી આવતું ? તરત જ આવે છે. ૪૧૫, ૪૧૫ આવે છે. ‘અનંત અમૃતરસથી ભરેલો, અક્ષય ઘડો છે.’ છે ? ‘ઘડામાંથી પાતળી ધારે અલ્પ અમૃત પિવાય છે...’ મુનિને તો... આહા..હા..!

મુમુક્ષુ :- પણ મુનિને સંતોષ નથી.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એટલે જ ને. સંતોષ છે પણ પૂરું જોવે છે. આહા..હા..! ‘અમારો આત્મા તો અનંત ગુણથી ભરેલો, અનંત અમૃતરસથી ભરેલો, અક્ષય ઘડો છે.’ અક્ષય ઘડો છે. આહા..હા..! આ ઘટ નહિ એ ઘટ-ઘડો. આહા..હા..! ‘તે ઘડામાંથી પાતળી ધારે અલ્પ અમૃત પિવાય એવા સ્વસંવેદનથી અમને સંતોષ થતો નથી.’

એટલેથી અમે અટકતા નથી. કહે છે, ‘અમારે તો પ્રત્યેક સમયે પૂરું અમૃત પિવાય એવી પૂર્ણ દશા જોઈએ છે.’ આહા..હા..! છતાં એ પૂર્ણ અમૃતની ધારા આવે છતાં ઘડો તો પરિપૂર્ણ જ રહે. ઇ છે એમાં જુઓ ! ઘડો પણ સદાય પરિપૂર્ણ ભરેલો રહે છે. આહા..હા..! હવે આ તર્કથી એને કેમ (બેસે) ? વસ્તુનો સ્વભાવ જ કોઈ દ્રવ્ય ને ગુણ એવો જ છે કે એમાંથી પરિપૂર્ણ પર્યાય પ્રગટ થાય તો પણ વસ્તુ તો પરિપૂર્ણ જેટલીની જેવડી છે તેટલી રહી છે. આહા..હા..! આવું કોઈ ચૈતન્યનું અદ્ભુત સ્વરૂપ છે ! આહા..હા..! એ અહીં કહે છે. આહા..!

‘પ્રત્યક્ષ જાણે છે. સાથે સાથે તેઓ સ્વક્ષેત્રમાં રહીને, પર સમીપ ગયા વિના, સ્વક્ષેત્રમાં રહીને, પર સમીપ ગયા વિના, પરસન્મુખ થયા વિના, પર સન્મુખ થયા વિના, નિરાળા રહીને લોકાલોકના સર્વ પદાર્થોને અતીન્દ્રિયપણે પ્રત્યક્ષ જાણે છે.’ આહા..હા..! વિશેષ કહેવાશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !)

ધર્મની વ્યાખ્યા :- વસ્તુનો સ્વભાવ તે ધર્મ છે. સ્વભાવ તો ત્રિકાળ છે અને ધર્મ તો વર્તમાન ક્ષણિક પર્યાય છે છતાં અહીં ત્રિકાળ સ્વભાવનો નિર્ણય કરીને એમાં વળીને અભેદ થાય છે. તેથી સ્વભાવને પણ ધર્મ કહ્યો છે. બધા આત્માને ત્રિકાળ સ્વભાવ તો છે પણ વસ્તુસ્વભાવને ધર્મ કેમ કહ્યો ? કે પરતરફનું લક્ષ છોડાવી સ્વભાવના આશ્રયે ધર્મ થાય છે. એમ બતાવીને વસ્તુસ્વભાવમાં ધર્મની પર્યાય અભેદ થાય છે માટે એને ધર્મ કહ્યો છે. ધર્મ બહારની ક્રિયામાં તો નથી પણ દયા, દાન ભક્તિ, પૂજાના શુભભાવ થાય એમાં પણ નથી. આખા જગતના જ્ઞાતા-દષ્ટાપણે રહેવું તે આત્માનો ધર્મ છે. એમ નિર્ણય થયો એ જ ધર્મ છે. અભેદની અપેક્ષાએ ત્રિકાળી સ્વભાવને ધર્મ કહ્યો છે. પર્યાયમાં ધર્મ થાય છે. એ ધર્મની વાત નથી. કેમ કે તે ભેદ-વિવક્ષામાં જાય છે. જેમ ગોળનો ગળપણ, મીઠાનો ખારો, અફીણનો કડવો અને લીંબુનો ખાટો સ્વભાવ છે એમ આત્માનો જ્ઞાન-દર્શન સ્વભાવ છે.

‘પરમાગમસાર’ બોલ નં. ૮૧૩.